بررسی نیازهای آموزشی مادران دارای کودک مبتلا به آسم مراجعه‌کننده به بیمارستانهای دانشگاه علوم پزشکی گیلان و ارائه الگوی آموزشی مناسب برای آن مرکز

زهرا فلاح باقر شیدایی[1]- شمس الملوک جلال‌منش[2]- دکتر محمود محمودی[3]

چکیده

زمینه و هدف: بین ۱۰۰ تا ۱۵۰ میلیون نفر در سراسر جهان از آسم رنج می‌برند و میزان شیوع آن در کشور ما نیز ۱۰٪-۱۵٪ جمیعت کودکان و نوجوانان کشور است ولی با رفع نیازهای آموزشی مادران علائم بیماری با مصرف کمتر داروها کنترل خواهد و رشد و نمو طبیعی کودک فراهم خواهد شد؛ از طرفی چون پرستاران به لحاظ شغلی مهمترین کسانی هستند که می‌توانند با تعیین نیازهای آموزشی مادران و طراحی برنامه آموزشی آنها را به سوی استقلال فردی سوق دهند؛ مطالعه حاضر با هدف تعیین نیازهای آموزشی مادران دارای کودک مبتلا به آسم مراجعه‌کننده به بیمارستانهای دانشگاه علوم پزشکی گیلان و ارائه الگوی آموزشی مناسب برای آن مرکز انجام شد.

روش تحقیق: در این مطالعه توصیفی، ۲۵۰ مادر مراجعه‌کننده به بیمارستانهای دانشگاه علوم پزشکی گیلان به روش تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای مشتمل بر پنج بخش بود. در بخش اول سؤالات مربوط به مشخصات فردی نمونه‌ها، در بخش دوم سؤالات مرتبط با علت و عوامل مستعدکننده آسم کودکان، در بخش سوم سؤالات مربوط به علائم و نشانه‌های آسم کودکان، در بخش چهارم سؤالات مربوط به عوارض آسم کودکان و در بخش پنجم سؤالات مربوط به مراقبت و پیشگیری از آسم کودکان مطرح شده بود. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از از آمار توصیفی و استنباطی و نیز آزمون Chi-Square (به منظور بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش) در سطح معنی‌داری $P\leq ۰/۰۵$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: در ارتباط با سطح نیازهای آموزشی مادران، ۱۵/۲٪ در مورد علت و عوامل مستعدکننده آسم کودکان، ۴۱/۲٪ در مورد علائم و نشانه‌های آسم ،۳۹/۲٪ در مورد عوارض آسم و ۵۴٪ در مورد مراقبت و پیشگیری آسم بود؛ همچنین بین متغیرهای میزان تحصیلات مادرو پدر و تعداد افراد خانواده، محل سکونت، داشتن اطلاعات در مورد آسم کودکان با سطح نیاز آموزشی مادران (به ترتیب$P=۰/۰۰۰$، $P=۰/۰۰۰$، $P=۰/۰۰۲$، $P=۰/۰۹۶$ و $P= ۰/۰۰۰$) ارتباط آماری معنی‌داروجود داشت.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج تحقیق، مادران در مورد علت و عوامل، علائم، عوارض و مراقبت و پیشگیری از کودک مبتلا به آسم نیاز به آموزش دارند و با ارائه آموزش مناسب به آنان، می‌توان تا حدودزیادی از ایجاد مشکلات برای کودکان جلوگیری نمود؛ بنابراین تشکیل کلاسهای آموزشی در خانه‌های بهداشت و شرکت مادران در این کلاسها، آنها را قادر خواهد کرد که بر آگاهی و مهارت خود در امر مراقبت از کودک بیفزایند.

واژه‌های کلیدی: نیازهای آموزشی؛ مادران؛ کودکان مبتلا به آسم؛ الگوی آموزشی

فصلنامه علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم‌پزشکی بیرجند (دوره ۲؛ شماره ۳و۴؛ سال ۱۳۸۴)

[1] نویسنده مسؤول؛ کارشناس ارشد آموزش پرستاری داخلی- جراحی
آدرس: لاهیجان- دانشگاه آزاد اسلامی تلفن: ۰۱۴۱-۲۲۴۷۲۶۸
[2] کارشناس ارشد مامایی؛ عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران
[3] دکترای آمار؛ عضو هیأت علمی دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-02]

مقدمه

آسم از جمله بیماریهای شایع غیرواگیر است که برای تمام سنین از شیرخوارگی تا دوران کهولت مشکلات زیادی را فراهم می‌نماید و مردم کشور ایران نیز از این امر مستثنی نیستند (۱). آمار و اطلاعات اولیه حاکی از آن است که ۱۰۰ تا ۱۵۰ میلیون نفر در سراسر جهان از بیماری آسم رنج می‌برند و این بیماری علاوه بر مشکلاتی که در زندگی برای هر فرد ایجاد می‌کند موجب ۱۸۰۰۰۰ مرگ و میر سالانه در سراسر جهان می‌گردد. میزان شیوع آسم در کشور ایران نیز ۱۰٪-۱۵٪ در جمعیت کودکان و نوجوانان است (۲). از آنجا که توجه به این قشر از جامعه به عنوان نسل آینده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تا زمانی که نتوانند به طور مستقل نیازهای خود را برآورده نمایند، نیازمند مراقبت از طرف والدین می‌باشند (۳)، جهت کسب موفقیت در این زمینه تعیین اطلاعات و نیازهای آموزشی مادران امری ضروری است؛ زیرا مادران آگاه و آشنا با مشکلات، درباره فرزندان خود سهل‌انگاری نمی‌نمایند و کودکی نا به هنجار و غیرمسؤول پرورش نمی‌دهند (۴). در این راستا، توجه به آموزش مادران درباره آسم کودکان از اهمیت بالایی برخوردار است. با تأمین نیازهای آموزشی مادران، علائم بیماری با مصرف کمتر داروها کنترل خواهند شد و حملات شدید آسم به حداقل میزان ممکن رسیده و غیبت از مهد کودک و آمادگی و مدرسه کاهش خواهد یافت؛ همچنین از بروز عوارض ناخواسته داروها کاسته شده و شرایط رشد و نمو طبیعی کودک فراهم خواهد گردید (۵)؛ بنابراین از آنجا که آموزش به عنوان راه حلّ مهمّی در جهت ارتقا و ایجاد رفتارهای بهداشتی مطرح است و مادران کودکان مبتلا به آسم از آموزش برنامه‌ریزی شده‌ای برخوردار نیستند و فرایند آموزش بدون تعیین نیازهای آموزشی میسر نمی‌باشد، این پژوهش با هدف تعیین نیازهای آموزشی مادران دارای کودک مبتلا به آسم و ارائه الگوی آموزشی مناسب انجام شد.

روش تحقیق

در این مطالعه توصیفی (یک گروهی و چند مرحله‌ای)، ۲۵۰ نفر از مادران دارای کودک زیر ۱۰ سال با سابقه حداقل یک بار حمله و تشخیص قطعی آسم توسط پزشک متخصص کودکان مراجعه‌کننده به درمانگاههای کودکان بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی گیلان به صورت تصادفی انتخاب شدند و سپس در مرحله بعدی در درمانگاههای انتخاب شده به تناسب تعداد مراجعه‌کننده که توسط این مرکز در اختیار پژوهشگر قرار گرفت، (۵۰ نمونه) از هر درمانگاه انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای شامل پنج بخش بود. بخش اول شامل دو قسمت الف، ۱۲ سؤال در مورد مشخصات فردی واحدهای مورد پژوهش و قسمت ب، ۱۱ سؤال مربوط به مشخصات کودک بود؛ بخش دوم شامل ۲۰ سؤال مربوط به علت و عوامل مستعدکننده آسم، بخش سوم شامل ۱۵ سؤال مربوط به علائم و نشانه آسم، بخش چهارم شامل ۸ سؤال مربوط به عوارض آسم و بخش پنجم شامل ۳۰ سؤال مربوط به مراقبت و پیشگیری از آسم کودکان بود.

در هرسؤال پاسخ صحیح نمره «یک» و به پاسخ غلط و نمی‌دانم نمره «صفر» تعلق گرفت .بر اساس امتیازات حاصل سطح نیاز آموزشی مادران در زمینه علت و عوامل مستعدکننده بین حداقل و۲۰ به صورت کم (۲۰-۱۳/۴)، متوسط (۱۳/۳-۶/۷) و زیاد (۶/۶-۰)، در زمینه علائم بین حداقل و حداکثر ۱۵ به صورت کم (۱۵-۱۱)، متوسط (۱۰-۶) و زیاد (۵-۰)، در زمینه عوارض بین حداقل و حداکثر ۸، به صورت کم (۸-۵/۴)، متوسط (۵/۳-۲/۷) و زیاد (۲/۶-۰)، در زمینه مراقبت و پیشگیری حداقل و حداکثر ۲۰ به صورت کم (۳۱-۲۱)، متوسط (۲۰-۱۱) و زیاد (۱۰-۰) تعیین گردید و اعتبار و اعتماد علمی پرسشنامه از طریق اعتبار محتوی و آزمون مجدّد سنجیده شد و پس از اطمینان از بالا بودن درصد اعتبار و اعتماد (۹۵٪) پرسشنامه اجرا گردید.

در بخش آمار توصیفی از جداول همراه با درصد، میانگین و انحراف معیار و برای تحلیل اطلاعات از آمار استنباطی شامل آزمون Chi-Sqaure در سطح معنی‌داری $P\leq ۰/۰۵$ استفاده شد.

یافته‌ها

میانگین سن مادران ۲۷/۶۸ سال بود؛ ۴۰٪ واحدهای مورد پژوهش دارای تحصیلات راهنمایی بودند؛ سطح تحصیلات همسر در ۳۸/۴٪ واحدهای مورد پژوهش در سطح راهنمایی بود؛ ۴۴٪ مادران خانه‌دار و شغل همسر در ۳۵/۶٪ واحدهای مورد پژوهش آزاد بود؛ تعداد افراد خانوار در ۵۴/۴٪ موارد ۴ نفره بود؛ ۵۴/۴٪

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-02]

مادران نیز دارای دو فرزند بودند.

همچنین ۸۲٪ واحدهای مورد پژوهش در شهر زندگی می‌کردند و ۶۴٪ در خانواده خود فرد سیگاری داشتند؛ سوخت مصرفی منازل در ۷۳/۲٪ موارد گاز و منزل ۶۱/۴٪ آفتابگیر بود.

۵۴/۴٪ کودکان پسر بود؛ در ۴۵/۲٪ موارد، فرزندان واحدهای مورد پژوهش ۱-۲ سال سابقه ابتلا به آسم داشتند؛ همچنین در ۵۶٪ موارد، سابقه بستری فرزند در بیمارستان طی یک سال گذشته وجود داشت.

در ۷۴/۴٪ موارد، سابقه مراجعات مکرر کودک به پزشک وجود داشت؛ ۶۴٪ کودکان از دارو استفاده می‌کردند؛ همچنین ۵۴/۴٪ آنان فصل شروع حملاتشان در پاییز بود؛ ۸۲/۴٪ کودکان از بالش پر استفاده می‌کردند؛ ۶۰٪ واحدهای مورد پژوهش اظهار داشتند که اطلاعات قبلی در مورد بیماری آسم نداشتند و فقط ۴۰٪ منبع کسب اطلاعاتشان را رادیو و تلویزیون ذکر کرده بودند. یافته‌های پژوهش در رابطه با سطح نیاز آموزشی مادران مربوط به علت و عوامل مستعدکننده، علائم، عوارض، مراقبت و پیشگیری از آسم کودکان در جدول ۱، بیان شده است.

بین سطح نیازهای آموزشی مادران و تحصیلات مادر و پدر، تعداد افراد خانواده، محل سکونت، داشتن اطلاعات در مورد آسم کودکان ارتباط آماری معنی‌داری وجود داشت (به ترتیب: P=۰/۰۰۰، P=۰/۰۰۰، P=۰/۰۰۲، P=۰/۰۹۶ و P=۰/۰۰۰).

بحث

این پژوهش نشان داد که مادران مورد پژوهش در مورد علت و عوامل، علائم، عوارض و مراقبت و پیشگیری از کودک مبتلا به آسم نیاز به آموزش دارند و نیاز آموزشی مادرانی که خود و همسرانشان تحصیلات بالاتری داشتند، کمتر بود (P=۰/۰۰۰)؛ بنابراین بسیار ضروری به نظر می‌رسد که با افزایش میزان تحصیلات و ایجاد انگیزه‌های یادگیری در افراد بتوان بر مشکلات کودکان فائق آمد؛ به عقیده Potter و Perry با به کار بردن روشهای صحیح آموزش، می‌توان الگوی رفتاری را با ارتقا سطح آگاهی و عملکرد تغییر داد (۶). برخی محققان نیز به این نتیجه رسیده‌اند که با بررسی عوامل مؤثر در ایجاد حملات آسم کودکان، می‌توان به والدین آنها جهت شناسایی زودرس علائم و انجام مداخلات لازم جهت استفاده از داروهای ضد التهابی ضروری کمک نمود (۷). در این رابطه می‌توان در بیمارستان کلاسهایی در مورد بیماری آسم و انواع و عوارض و مراقبت و پیشگیری به زبان ساده برای خانواده‌ها برگزار کرد.

در این تحقیق نیاز آموزشی مادران روستایی (۶۲/۲٪) نسبت به مادران شهری (۳۷/۲٪) بیشتر بود که با آموزش به مادران می‌توان تا حدود زیادی از ایجاد مشکلات برای کودکان جلوگیری نمود؛ بنابراین تشکیل کلاسهای آموزشی در خانه‌های بهداشت و شرکت کردن مادران در این کلاسها، آنها را قادر خواهد کرد که بر آگاهی و مهارت خود در امر مراقبت از کودک بیفزایند.

در این مطالعه فقط ۴۰٪ مادران دارای سابقه کسب اطلاعات بودند؛ بنابراین توصیه می‌شود برنامه‌های آموزش دراین مورد و یا سایر بیماریها از طریق رسانه‌های گروهی (رادیو، تلویزیون، روزنامه و مجلات و ...) و مراکز بهداشتی، درمانی جهت ارتقای مطلوب آگاهی و بهبود عملکرد افراد اجرا شود؛ همچنین Kelly و همکاران طی پژوهشی در آمریکا به این نتیجه رسیدند که قبل از آموزش، تفاوت عمده‌ای بین دو گروه مورد و شاهد از نظر ویزیتهای بخش اورژانس، دفعات بستری در بیمارستان و هزینه مراقبت وجود نداشت ولی بعد از آموزش دفعات ویزیت، دفعات بستری و هزینه مراقبت به طور محسوسی کاهش یافت و برنامه‌های آموزشی جهت کودکان مبتلا به آسم به طور عمده موجب کاهش هزینه گردید (۸).

جدول ۱- توزیع فراوانی مطلق و نسبی واحدهای مورد پژوهش بر حسب سطح نیازهای آموزشی مادران (تعداد:۲۵۰ نفر)

سطح نیاز آموزشی / نیاز آموزشی	زیاد		متوسط		کم	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
علت و عوامل مستعدکننده	۳۸	۱۵/۲	۱۳۴	۵۳/۶	۷۸	۳۱/۲
علائم	۱۰۳	۴۱/۲	۷۰	۲۸	۷۷	۳۰/۸
عوارض	۹۸	۳۹/۲	۹۴	۳۷/۶	۵۸	۲۳/۲
مراقبت و پیشگیری	۱۳۵	۵۴	۷۹	۳۱/۶	۳۶	۱۴/۴

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-02]

نتیجه‌گیری

در پایان پیشنهاد می‌شود تحقیقات مشابه بر روی پدران انجام گیرد؛ همچنین به دلیل وجود تفاوتهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... در سراسر کشور، توصیه می‌شود تحقیقات مشابهی در سایر استانهای کشور اجرا گردد و تحقیقی با همین عنوان بر روی مادرانی که دارای کودک سالم هستند نیز انجام گیرد.

مطلوب است تحقیقی با عنوان "بررسی آگاهی و نگرش و عملکرد پرستاران در زمینه آموزش به خانواده کودکان مبتلا به آسم" نیز انجام شود.

منابع:

۱- پارسی کیا ا، دلاوری ع. آسم کودکان. تهران: مرکز نشر رضوان؛ ۱۳۸۲.

۲- موحدی م، قرگزلو م، پارسی کیا ا. آسم. تهران: اداره کل پیشگیری و مبارزه با بیماریها؛ ۱۳۷۹.

۳-عالمی ع. اصول و کلیات روشها و فنون تدریس. تهران: انتشارات نشر ایران؛ ۱۳۸۰.

4- North MC, Harbin CB, Clark KG. A patient education MAP: an integrated, collaborative approach for rehabilitation. Rehabil Nurs. 1999; 24 (1):13-18.

۵- پورعباس ک. تدابیر دراز مدت پرستاری و آموزش برنامه مراقبت از خود کودکان مبتلا به آسم. فصلنامه پرستار گیلان. ۱۳۷۹؛ دوره ۹ (شماره ۳۲): ۴۱.

6- Potter P, Perry A. Fundamental of nursing concepts process and practice. 4th ed. Philadelphia: Mosby; 2001.

7- Wever-Hess J, Kouwenberg JM, Duiverman EJ, Hermans J, Wever AM. Risk factors for exacerbations and hospital admissions in asthma of early childhood. Pediatr Pulmonol. 2000; 29 (4): 250-56.

8- Kelly CS, Morrow AL, Shults J, Nakas N, Strope GL, Adelman RD. Outcomes evaluation of a comprehensive intervention program for asthmatic children enrolled in medicaid. Pediatrics. 2000; 105 (5): 1029-35.

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-02]

Title: Assessment of educational needs of mothers whose children suffer from asthma and providing a proper educational pamphlet Gilan University of Medical Sciences

Authors: Z. Fallah Bagher Sheidaie[1], Sh. Jalalmanesh[2], M. Mahmoodi[3]

Abstract

Background and Aim: Asthma is a common and non contagious disease that causes many problems from infancy to adulthood hoariness. Between 100 to 150 million people throughout the world suffer from asthma. In our country its prevalence is 10 to 15 percent of children. However with resolving the educational needs of mothers, its symptoms will be controlled by using medications and the child will grow up normally. On the other hand as nurses are the most important persons who direct the patients to personal independency through determining mother's educational needs and programs. Therefore, this study was carried out to assess educational needs of mothers whose children suffer from asthma.

Materials and Methods: This research was a descriptive study in which 250 mothers referring to the hospitals of Gilan University of medical science were chosen as the sample. The data collection tool was a questionnaire with 5 sections: included demographic specifications of the study units, questions about the etiology and predisposing factors, symptoms and signs, complications and taking care and prevention of childhood Asthma. Descriptive and inferential statistics were used to analyze data. Chi- square test was used to determine the relation between variables.

Results: The results of research showed that mothers' educational needs were 15.2% about the etiology and predisposing factor of childhood Asthma, 41.2% "about childhood Asthma complications" and 54% "about taking care and preventions of childhood Asthma". Also there were a significant relation between educational needs and factors such as: The level of mother's and father's literacy, number the family members, place of living, having information about childhood Asthma (P=0.000, P=0.000, P=0.002, P=0.096, P=0.000).

Conclusion: According to the results, mothers needed to teach about causes, signs, complications, taking care and prevention in children with asthma .Teaching can prevent many problems ,so training classes in health houses and inviting mothers for participation will help them to increase the knowledge and skills in taking care of their children.

Key Words: Educational needs; Mothers; Childhood Asthma

[1] Corresponding author, MSc in Nursing
[2] MSc. in Midwifery, Instructor, Islamic Azad University, Unit of Tehran. Tehran, Iran
[3] Instructor, Faculty of Public Health, Tehran University of Medical Sciences. Tehran, Iran

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-02]